

NIEPOCZCIWY (64) ai

niepoczciwy (41), **niepoćciwy** (22), **niepotciwy** (1); niepoczciwy *BierEz*, *BielŻyw* (2), *RejPs*, *LibMal*, *RejWiz* (5), *RejZwierz* (2), *BibRadz* (2), *GórnDworz* (4), *RejPos* (2), *Calep* (2), *Phil*, *SkarKaz*, *KlonWor*; niepoćciwy *GliczKsiąż* (3), *Calag*, *WujNT*; niepoczciwy : niepoćciwy *KwiatKsiąż* (3:2), *RejZwierz* (7:15); niepoczciwy : niepotciwy *SkarŻyw* (6:1).

W pisowni łącznej (55), *w rozłącznej* (9).

e oraz o prawdopodobnie jasne (tak w nie- oraz poczciwy).

comp (2) niepoćciwszy.

sg m N niepoczciwy (8). ◊ *G* niepoczciw(e)go (3). ◊ *I* niepoćciwym (1). ◊ *L* niepoczciwym (1) *RejZwierz*, niepoczciw(e)m (1) *LibMal*. ◊ *f N* niepoczciwã (6), niepoczciwa (1), niepoczciw(a) (1); ~ (*attrib*) -ã (6), -a (1); -ã : -a *KwiatKsiąż* (1:1); ~ (*praed*) -a (1). ◊ *D* niepoćciw(e)j (1). ◊ *A* niepoczciwą (1). ◊ *I* niepoćciwą (1). ◊ *L* niepoczciw(e)j (1). ◊ *n N* niepoczciw(e) (4). ◊ *G* niepoczciw(e)go, niepoćciwsz(e)go (11). ◊ *A* niepoczciw(e) (1). ◊ *I* niepoćciwym (1). ◊ *L* niepoczciwym (1). ◊ *pl N* *subst* niepoćciw(e), niepoćciwsz(e) (2). ◊ *G* niepoczciwych (7). ◊ *D* niepoćciwym (1). ◊ *A* *subst* niepoczciw(e) (5). ◊ *I m* niepoćciw(e)mi (1). *f* niepoczciw(e)mi (2). ◊ *L* niepoćciwych (1). ◊ *V* *subst* niepoczciw(e) (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII w. s.v. poczciwy.

1. Wynikający z niecnotliwego postępowania, niezgodny z dobrymi obyczajami i przyzwoitością, godny potępienia; nieprzystojny, niegodny, zły; *famosus, illiberalis, indecorus Cn* (36) : *RejPs* 208; *GliczKsiąż* 12v; [*cnota*] umie w poczciwość káždego przytroić [...] A rzeczy niepoczciwych vczy fie odżegnąć. *RejWiz* 4, 62v; *RejZwierz* 14; *KwiatKsiąż* G3, P2v; *RejPos* 53; *Azałz gi [żywot]* gdzie lepiej łtrąć w iakiey niepoczciwey biefiedzie? álbo opiwłzy fie gorzałki? *RejZwierz* 27; Y coż ná łwiecie iest niepoćciwłzego/ Kto iáwnie winien práwem wyniść s tego. *RejZwierz* 225, 21, 72, 73, 221; To włłyłzawłzy Ariłtides w głos włzytkim powiedział/ że rádá Temiłtoklełowa iest bárzo pożytheczna ále nie poczciwa. A ták Athenieńczykowie bacząc że tám pożytek być nie miał gdzie poczciwości nie máłz/ włzytkę onę rádę [...] opuścili. *Phil* H4.

W połączeniach szeregowych (2): w którym [*krolestwie niebieskim*] nic niepoczciwego/ nic niełufłznego/ nic niewiernego/ nigdy wytrwąć nie może/ áni żadny kákol thám vrość może. *RejPos* 53; *RejZwierz* 67v.

W przeciwstawieniach: »niepoczciwy ... poczciwy (3), cnotliwy, dobry, uczciwy« [*w tym: dobry a poczciwy* (1)] (5): *KwiatKsiąż* 14v; Kto fie przywykł záchowác w łwey cnotliwey łlawie/ Trudno iuż ma przywyknąć niepoćciwey łpráwie. *RejZwierz* 270, 17, 21, 72.

W charakterystycznych połączeniach: *kształt niepoczciwy(-a), mowa, obyczaj, powieść, rada, rzecz* (7), *sprawa* (4), *żywot; co(ż) niepoczciwego* (4).

Wyrażenie: »niepoćciwym kształtem« (1): Bo iestlibyś ich [*pieniędzy*] niepoćciwym kłtałtem názbierał/ tedybyś s tego wietłzego łmętku niżli pociechy wzył *RejZwierz* 114.

Szeregi: »obyczaj niepoćciwy a ganiebny sposób« (1): Ale ten obczyłz nyepoćciwy á gányebny łpołob wychowányá [*nazbyt dzieciom popuszczac*] nic nyema myeyłca/ nye tylko v łamego páná á łtworzycyelá náłłego/ ále też y v dobrych ludzi *GliczKsiąż* D6v.

»niepoczcziwy a nieobyczajny« (1): A coby było niepoczcziwego á nieobyczajnego to porzucić/ á coby było zalię wczciwego á w nadobney spráwie poštánowionego tego fie mocno dzierzeń *RejZwierc* 21.

»niepoczcziwy i niepobożny« (1): iuz nie máłz ták niepoczcziwych y niepobożnych queštow/ dla požitku czegoby fie ludzie nie ważyli. *RejZwierc* 65v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»niepoczcziwy a nieprzystojny« (1): Abowiemci nam nigdy z dobrimi á s poczcziwimi rzeczami żadney burdy nie potrzebá/ iedno z niepoczcziwimi á z nie przyftoynemi (*marg*) Cnotá z niecnotá zázwdy ma burdę. (—) *RejZwierc* 17.

»plugawy a niepoćciwy« (1): Ma też być niemáły ná to wzgląd mian/ aby fie młodzieniązkowie plugawym/ á niepoćciwym mowám nieprzyzwyczayáli. *KwiatKsiąż* C3.

»(i) poczcziwy i niepoczcziwy« (2): *RejWiz* A6; Boć też pociechá ieft wiele pieniędzy nábierać/ iedno iż wiele kftáltow do tego ználeść fie może y poćciwych y niepoćciwych. *RejZwierc* 114. [*Ponadto w przeciwstawieniach 2 r.*]

»szkodliwy a niepoczcziwy« (1): Bo fie iuz łthąd łnádnie náuczyc możemy [...] iáko fie rzeczy łzkodliwych á niepoczcziwych przeftzegác mamy *RejZwierc* 12v.

»wstydlivy a niepoczcziwy« (1): Y iako poczcziwa rzecz ieft słuchájącym prawo wykłádác. álbo práwuiącym fie według prawa łwoy wyrok otworzić: także wftydliwa á niepoczcziwá spráwa ieft/ to ieft/ łwoię pracę w tey mierze podług vgoty á zá pieniądze przedawác« *KwiatKsiąż* I4v.

»wszetczny a niepoćciwy« (1): Ale gdy fie też vda [*język*] ná włzeteczne á ná niepoćciwe spráwy/ iuz też niemáłz gorłzego káthá ná włzytko łkázanie ciálá/ iáko ieft ten dobry pan. *RejZwierc* 140v.

»zły a niepoczcziwy« (2): *GórnDworz* Ff4; w którym [*rzemieśle*] kto robić nie vmie/ do złego á niepodćiwego fie żywotá połpolicie/ dla pożywienia y głodu wwiárowania/ vdiáie. *SkarŻyw* 241.

α. *W funkcji rzeczownika:* »niepoczcziwe« (1) : Bo iáko ty s czáfem łam nie máłz drugich zdrádzić/ Gdy mnie ná niepoczcziwe łmiełz bełpiecznie rádzić. *RejZwierc* 42.

a. *Niezgodny z obyczajnoścíą w sferze życia seksualnego, nierządny, rozpustny* (6) : *GórnDworz* T7v, T8; Przełstawály onego niepoczcziwego żywotá/ zá námowá iego: iedny męże brály: drugie fie wkłáłztorze ná pokutę zámykály *SkarŻyw* 107; a włzák łerce moie pełne bįło [!] łprołnołci y myłłi [!] niepoczcziwych: á iákoł w nim miłołniku czyłtołci miełzłkác mołł? *SkarŻyw* 294; Ale gdy żadnym obyczáiem Pány/ do niczegolz niepoczcziwego przywiesć niemogł/ dáł iá do domu nierządno *SkarŻyw* 445, 510.

W charakterystycznych połączeniach: niepoczcziwe(-y) myłłi, życie (2), żywot; co niepoczcziwego, nic.

2. *Postępujący niezgodnie z obyczajnoścíą, przyzwoitoścíą, moralnoścíą; indecorus, infamis, dishonestus* Cn (14) : Iedno fie rádzeń spráwuy ná włzytkim nieboże/ iákołbył tu ná łwiece cnotę záchowywał/ Abowiem y tám łáłki tym bełdzyelz nábywał. Abowiem [...] Nie może tám nigdy wnidz nic niepoczcziwego. *RejWiz* 45; A zwáłzłczá w tákim narodzie [*jest kochanie Pana*] ktoryby wedle woley iego łwiętey á w poczcziwołci ná ten łwiát fie rozmnożył [...] y w iákim zalię omierzeniu ieft niepoczcziwy narod v niego/ y iákie przekłętko zolstáwił iemu. *RejPos* 42; *RejZwierc* 37v, 91; Ták łuwánt niepoczcziwy tyie cudzá łzkodá; iáko towarém iákim/ hándluie vrodá. *KlonWor* 62.

W przeciwstawieniu: »niepocziwy ... pocziwy« (2): gdy ieden z niepocziwych sie rodzicow vrodziwly/ przymawial pocziwemu czlowiekowi *GórnDworz S; RejZwierc 98v.*

W charakterystycznych połączeniach: niepocziwy(-e) czlowiek (2), narod, serce, usta; nic niepocziwego.

Szeregi: »niepocziwy a wszeteczny« (1): Abowiem pocziwy czlowiek kázde dobrodzieyftwo y dlugo pámięta/ y wdzięcznie przymuie. Niepocziwy a wżeteczny y málo ná tho baczy/ y ná márne zbythki álbo ná lkázę drugich to obrácac będzie. *RejZwierc 98v.*

W przen (1) : á on potym mowil: także tefz pánná Márya [...] nic nie iest od innych rozna. O niepocziwe vftá á bluznienie ná mátkę Bożą nieznošne. *SkarŻyw 299.*

a. *W funkcji rzeczownika (3) :*

»niepocziwy« (2) : Niepożciwy [!] iako moze czcion być. *BielŻyw 88.*

~ *W przeciwstawieniu:* »pocziwy ... niepocziwy« (1): Pátrz iáko sie w pocziwym wŷzytko pięknie fmieie. Pátrzże teź w niepocziwym iáko wŷzytko mdleie *RejZwierc 29. ~*

»niepocziwe« (1) : Bo nic ná tym chocia kto máiętność vtráci/ Závždy bogát y zacny gdy sie s cnotą zbráci. [...] W krotkim czálie závždy gi wzgorę wyniešć muš/ Bo żadne niepocziwe oń sie nie pokuš. *RejWiz 3v.*

a. *Wykraczający przeciw obyczajności w sferze życia seksualnego (zawsze o kobietach); turpis PolAnt (3) :*

W połączeniu szeregowym (1): Czytayże zálie iáko piłmo święthe wŷzędy á wŷzędy názywa żonę pocziwą á poboźnie wedle woley Páńskiey żywiącą. A iáko teź zálie niepocziwą/ plugawą/ á fwowolnie żywiącą. [...] Bo iá zowie fwinią w bramkę vbraná [...] złodzieyką/ łotrynią *RejZwierc 33v.*

W przeciwstawieniu: »niepocziwa ... pocziwa« (2): Niepocziwa niewiáftá/ lekco łobie waży fromotę/ ále corká pocziwa wftýda się męża fwego. *BibRadz Eccli 26/28; RejZwierc 33v.*

Szereg: »fryjowna a niepocziwa« (1): fłychał tam iakoby każda biała głowa z przyrodzenia fryjowna á nie pocziwa była. *BielŻyw 132.*

3. *Niegodny czci, szacunku, okrywający wstydem, hańbą; inhonestus Calag, Cn; ignobilis Vulg (10) :* *RejZwierc 72v, 96; Calag 523b; tám się ná ſprofný y nierządny żywot/ z vrody y młodości swoiey niepocziwego zyſku/ y roſkoſzy ſzukáiąc/ vdála. SkarŻyw [237]; WujNT 1.Cor 12/23.*

W przeciwstawieniu: »pocziwy ... niepocziwy« (2): Napierwey iżeby ye pocziwymi imiony názwáli/ ábowiem [...] niemála ſzkodá yeft/ gdy niepocziwego ymienia álbo przezwiłká doftanie. *KwiatKsiąź A; RejZwierc 37.*

Wyrażenia: »dom niepocziwy« = *dom publiczny (1):* Iſch w domu nyepoczciwem w Krakowye, welwowye wprzemýſzlyu Na kamyenczu, wkalifchu, wpoznanyu, wthorunyu wbrzeſzczyu bila *LibMal 1547/129v.*

»niepocziwe łono« = *nieprawie pochodzenie (1):* Przy dworze tedy zwykly teź chłopyęta ludzye nyepewnego oycá kretą pyátnowác [...] iż oni máyą zawſe ten Herb s łobą nofić/ dla nyepewnego á nyepocziwego łoná/ áby fye wđdam ſnim nye chronili *GliczKsiąź B4v.*

»niepocziwego łóža syn« = *bękart; spurius PolAnt (1):* Nie pocziwego łóža ſyn [*spurius*] nie ma być przypuſzczon do zgromádenia Páńskiego/ áni dzieliáte pokolenie iego. *BibRadz Deut 23/2.*

Szereg: »niepoćciwy a sprosny« (1): lepiejby dáleko domá s poćciwą ławą zoftác/ niż fie z niepoćciwą á s łprołną ohydą á s tháiemnemi przymowkámí/ á łnadź y z niebełpieczeńłtwem zdrowia do domu wroćić. *RejZwierc* 37.

4. *Nieładny, niepociągający, odrażający* (2) : Boć nie trzebá ná twarz pátrzyć Ale rozum w mężu baczyć: Acz perłoná nie pocźciwa/ Częłtokroć rádá pod nią bywa. *BierEz* E4v.

W połączeniu szeregowym (1): Wśiewamy ie [ciała] w ziemię bárzo nie pocźciwe/ łzpetne/ łmierdzące/ brzydkié/ łtráźliwé ludźiom/ bárźiey niż trupy innych bełtyi *SkarKaz* 204b.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (2) : Inhonorus, Qui ignobilis est et sine honore civitas, facies, sacerdos. – Nie pocziwi. *Calep* 537a, 537a.

Synonimy: 1. *nieobyczajny, niepobożny, nieprzystojny, nieślachetny, plugawy, wstydlivy, wszeteczny, zły*; a. *sprosny*; 2. *bezecny, niepoczesny, wszeteczny*; a. *fryjowny, niesromieźliwy*; 3. *mierziony, niepoczesny, niesławny, sprosny*.

Cf NIEPOCZEŚLIWY, [NIEPOCZLIWY], POCZCIWY

AK